

AN'ANAVIY VA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA SUG'URTA
KOMPANIYALARINING O'RNI

Muallif: Karimova Sayyora Abdurashid qizi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada an'anaviy iqtisodiyot va yashil iqtisodiyot tushunchalari qiyosiy tahlil qilinadi. Ularning asosiy o'xshash va farqli jihatlari ilmiy jihatdan ochib beriladi. Shuningdek, sug'urta kompaniyalarining ikkala iqtisodiy modeldagi ahamiyati chuqur o'rganiladi. An'anaviy iqtisodiyot ko'proq sanoat ishlab chiqarishi va resurslardan keng foydalanishga tayanadi, yashil iqtisodiyot esa ekologik barqarorlik, qayta tiklanuvchi energiya va resurslarni tejashga asoslanadi. Maqolada Germaniya, Keniya, O'zbekiston va AQSh misolida sug'urta kompaniyalari faoliyati tahlil qilinib, yashil iqtisodiyotda sug'urta sohasining strategik ahamiyati ko'rsatiladi. Xulosa sifatida, kelajakda barqaror rivojlanishga erishishda sug'urta kompaniyalari an'anaviy va yashil iqtisodiyot o'rtasidagi muhim moliyaviy ko'priq sifatida xizmat qilishi zarurligi ta'kidlanadi.*

Kalit so'zlar: *An'anaviy iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, sug'urta kompaniyalari, barqaror rivojlanish, risklarni boshqarish, qayta tiklanuvchi energiya, moliyaviy barqarorlik.*

Annotation. *This article provides a comparative analysis of the concepts of traditional economy and green economy, highlighting their main similarities and differences from a scientific perspective. It also explores the role of insurance companies in both economic models in depth. While the traditional economy relies heavily on industrial production and extensive use of resources, the green economy is based on ecological sustainability, renewable energy, and resource efficiency. The article analyzes the activities of insurance companies in Germany, Kenya, Uzbekistan, and the United States, emphasizing the strategic importance of the insurance sector in the green economy. In conclusion, it is argued that in the future, insurance companies should serve as a crucial financial bridge between traditional and green economies to ensure sustainable development.*

Keywords: *Traditional economy, green economy, insurance companies, sustainable development, risk management, renewable energy, financial stability.*

XXI asrda iqtisodiy rivojlanish endi faqat sanoat o'sishi, savdo va moliyaviy kengayish mezonlari bilan cheklanmaydi. Ishlab chiqarish, iste'mol va bozor munosabatlari asoslangan an'anaviy iqtisodiyot bilan bir qatorda yangi tushuncha – yashil iqtisodiyot ham shakllandi. Bu model barqarorlik, atrof-muhitni muhofaza qilish va resurslardan oqilona foydalanishga ustuvor ahamiyat beradi. Har ikkala tizim mamlakatlar uchun muhim bo'lsa-da, ularning asosiy tamoyillari va maqsadlari bir-biridan farq qiladi.

Shuningdek, ikkala iqtisodiyotda ham sug'urta sektori muhim o'rin tutadi. Chunki u moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish va investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash vazifalarini bajaradi. Ushbu maqolada an'anaviy va yashil iqtisodiyotning o'xshash hamda

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

farqli jihatlari tahlil qilinib, sug'urta kompaniyalarining ularni rivojlantirishdagi roli o'rganiladi. Tadqiqot jarayonida Jahon banki, BMT Atrof-muhit dasturi (UNEP), Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hamda ayrim mamlakatlarning milliy statistika ma'lumotlaridan foydalandim.

An'anaviy iqtisodiyotning tamoyillari va rivojlanishi haqida gap borar ekan u haqida quyidagi fikrlarni bayon etishimiz mumkin : An'anaviy iqtisodiyot asosan sanoatlashtirish, resurslardan foydalanish va keng ko'lamli ishlab chiqarishga asoslanadi. Uning asosiy belgilariga quyidagilar kiradi:

- 1- O'sishga yo'naltirilgan siyosat – Iqtisodiy muvaffaqiyat asosan YaIM o'sishi orqali baholanadi.
- 2- Resurslardan yuqori darajada foydalanish – neft, gaz, ko'mir va xom ashyolarga katta tayanadi.
- 3- Ekologik omillarga e'tiborsizlik – uzoq yillar davomida tabiatga yetkaziladigan zarar hisobga olinmagan.
- 4- Sug'urta sektorining roli – an'anaviy iqtisodiyotda sug'urta kompaniyalari asosan sanoat, mulk, hayot va sog'liqni sug'urtalash bilan shug'ullangan.

Masalan, 1980–1990-yillarda Xitoy, Hindiston va Braziliyada sanoatning tezkor o'sishi qurilish, energetika va transport sohalaridagi risklarni sug'urta qilish orqali qo'llab-quvvatlandi.

Yashil iqtisodiyotning tamoyillari va rivojlanishini esa quyidagicha izohlashimiz mumkin: Yashil iqtisodiyot tushunchasi ilk bor UNEP tomonidan 2008-yilda ilgari surilgan. Uning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- 1- Barqarorlik – iqtisodiy faoliyat tabiatga zarar yetkazmasligi kerak.
- 2- Past uglerodli rivojlanish – quyosh, shamol, gidro kabi qayta tiklanuvchi energiya manbalariga tayanadi.
- 3- Ijtimoiy inklyuzivlik – barcha qatlamlar uchun teng imkoniyatlar yaratadi.
- 4- Resurslardan samarali foydalanish – chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash va yashil texnologiyalarni joriy etish.
- 5- Sug'urta sektorining roli – qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirish, iqlim risklarini sug'urtalash, yashil infratuzilmalarga sarmoya kiritish.

Masalan, Bugungi kunda Germaniyada sug'urta kompaniyalari quyosh va shamol energiyasi loyihalariga faol investor bo'lib, Keniyada mikro-sug'urta kichik fermerlarni qurg'oqchilik va iqlim xavflaridan himoya qilmoqda.

An'anaviy va yashil iqtisodiyotning o'xshash jihatlari quyidagicha :

Moliyaviy bog'liqlik – ikkisi ham sug'urta kompaniyalariga tayanadi.

Bandlik yaratish – har ikkala model ham ish o'rnlari ochadi, faqat sohalar farqli.

Investitsiya imkoniyatlari – sug'urta mablag'lari sanoat va yashil loyihalarga yo'naltiriladi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Risklarni boshqarish – kutilmagan holatlardan himoya qilish har ikkala tizimda ham mavjud.

An'anaviy va yashil iqtisodiyotning farqli jihatlari ham mavjud bo'lib, ular 1-rasmda ko'rsatilgan.

1-rasm³⁰

Aspekt	An'anaviy iqtisodiyot	Yashil iqtisodiyot
Asosiy maqsad	YaIM o'sishi, sanoat kengayishi	Barqaror rivojlanish, ekologik muvozanat
Energiya manbalari	Neft, ko'mir, gaz	Quyosh, shamol, gidro
Sug'urta yo'nalishi	Mulk, sog'liq, sanoat risklari	Iqlim risklari, yashil obligatsiyalar
Ekologik ta'sir	Yuqori darajadagi ifloslanish	Atrof-muhitni muhofaza qilish
Innovatsiya omillari	Ommaviy ishlab chiqarish, kamaytirish narxni	Yashil texnologiya, aylana iqtisodiyot

Sug'urta kompaniyalari ikkala tizimda ham muhim rol o'ynaydi. Ularning vazifalari quydagicha :

- Risklarni boshqarish
- Katta loyihalarni moliyalashtirish
- Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash
- Barqarorlikni targ'ib qilish

An'anaviy iqtisodiyotda quyidagi sug'urta xizmatlarini ko'rsatadi :

- Sanoat avariylari sug'urtasi
- Transport va dengiz sug'urtasi
- Infratuzilma loyihalari risklari
- Ishchilarning hayot va sog'liq sug'urtasi

Yashil iqtisodiyotda esa quyidagi sug'urta xizmatlarini ko'rsatadi :

- 1- Iqlim sug'urtasi – fermerlarni qurg'oqchilik, suv toshqinlari va bo'ronlardan himoya qilish.
- 2- Yashil obligatsiyalar – sug'urta kompaniyalari karbon chiqindilarini kamaytiruvchi loyihalarga sarmoya qiladi.
- 3- Qayta tiklanuvchi energiya sug'urtasi – shamol turbinalari, quyosh panellari va gidroloyihalarni sug'urtalash.

³⁰ Mavjud ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

4- Barqaror qishloq xo'jaligi sug'urtasi – ekologik fermerlarni moliyaviy xavflardan himoya qiladi.

Rivojlangan davlatlar tajribasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, Germaniya sug'urta kompaniyalari €200 milliarddan ortiq mablag'ni qayta tiklanuvchi energiyaga yo'naltirganligini ko'rishimiz mumkin.

Keniyada esa mikro-sug'urta kichik fermerlarni iqlim xavflaridan himoya qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida hukumat tomonidan qishloq xo'jaligini iqlim risklaridan himoya qiluvchi yashil sug'urta mahsulotlari ishlab chiqmoqda.

AQShda esa Allianz va AIG kabi kompaniyalar milliardlab dollar qiymatidagi yashil obligatsiyalarga sarmoya qilmoqda.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda sug'urta xizmatlarini joriy etishda bir qancha muammolar mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat :

- Yuqori xarajatlar
- Aholi va biznes orasida yetarli xabardorlik yo'qligi
- Iqlim risklari bo'yicha aniq ma'lumotlar tanqisligi
- Huquqiy bazaning zaifligi

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun quyidagi siyosiy tavsiyalar taklif qilishim mumkin :

1. Hukumat tomonidan soliq imtiyozlari berish
2. Davlat-xususiy hamkorlikni kuchaytirish
3. Yashil sug'urta bo'yicha aholiga tushuntirish ishlari olib borish
4. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, taqqoslash natijalariga ko'ra, har ikkala iqtisodiy tizim ham sug'urta kompaniyalariga tayanadi. Ammo ularning yondashuvlari turlicha: an'anaviy iqtisodiyot sanoat va fosil yoqilg'iga asoslangan bo'lsa, yashil iqtisodiyot ekologik barqarorlik va qayta tiklanuvchi energiyani ustuvor ko'radi. Sug'urta kompaniyalarining roli ayniqsa yashil iqtisodiyotda keskin oshishi kutilmoqda chunki ular qayta tiklanuvchi loyihalarni moliyalashtiradi, iqlim risklaridan himoya qiladi va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

Kelajakdagi rivojlanish an'anaviy va yashil iqtisodiyot o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi. Sug'urta kompaniyalari esa moliyaviy xavfsizlik va barqaror taraqqiyot o'rtasida asosiy ko'pri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. United Nations Environment Programme (2008). Green Economy Initiative.
2. OECD (2021). Green Growth and Sustainable Development.
3. World Bank (2022). Sustainability and Insurance Markets.
4. Allianz SE Annual Report (2023).

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

5. O'zbekiston Markaziy banki (2024). Moliyaviy barqarorlik hisobot.

6. International Association of Insurance Supervisors (IAIS) (2022). Insurance and Climate Change.

7. 2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori.

